

Мотиваційні чинники в системі фізичного виховання студентської молоді*Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля (м. Луганськ)*

Постановка проблеми. Фізичне виховання і фізкультурно-оздоровча робота у навчально-виховній сфері як складова частина загальної системи освіти має закласти основи забезпечення та розвитку фізичного і морального стану особистості, комплексного підходу до формування її розумових і фізичних якостей, удосконалити фізичну та психологічну підготовку особистості до активного життя і професійної діяльності тощо [1].

Однак у сучасних умовах ринкових перетворень в Україні, пов'язаних зі зміною політичних, економічних, соціальних відносин, система фізичного виховання, фізичної культури і спорту опинилася у кризовому стані, що не сприяє задоволенню потреб більшості населення у фізичному розвитку та підтримці здоров'я за рахунок активних занять фізичною культурою та спортом. Поруч із дефіцитністю фінансових ресурсів, які необхідні для розвитку фізкультурно-оздоровчої інфраструктури, відбулися негативні зміни ідеологічних, психологічних та ціннісних пріоритетів молоді, що внаслідок переходу від орієнтації на масовий спорт (як це було за часів СРСР) та його розвитку за рахунок та за сприяння держави призвело, з одного боку, до комерціалізації фізкультурно-оздоровчого напрямку, а з іншого – до згортання більшості державних програм його розвитку за підтримкою державних органів.

Як наслідок, мотиваційним чинником, який сприяє розвитку фізичного виховання та зміцненню здоров'я нації, у сучасних умовах незалежного розвитку України відводиться другорядне місце, що призводить до зростання захворюваності, незадовільної фізичної підготовки, зростання інвалідності, непридатності до служби у Збройних силах України, збільшення випадків кримінальних, аморальних, наркотичних проявів у все більшій кількості молоді. Водночас зростання кількості перелічених негативних ознак із року в рік відбувається із зменшенням кількості молоді, яка активно займається фізичною культурою і спортом, що є свідченням незадовільного рівня мотивації до соціальної адаптації, життєвого самовизначення та самореалізації в контексті здорового способу життя.

Зв'язок проблем із важливими завданнями виховання особистості в системі освіти, особливо студентської молоді, не може бути повною мірою якісним без підготовки майбутніх фахівців, професіоналів та менеджерів до продуктивної, інтенсивної, напруженої праці. І в цьому випадку неможливо переоцінити найголовніші принципи змін у фізичному вихованні студентської молоді у системі освіти: формування у студентів потреби у зміцненні здоров'я засобами фізичної культури і спорту; розроблення і реалізація ефективного дидактичного наповнювання змісту фізичного виховання у вищих навчальних закладах; збільшення обсягу рухової активності студентів залежно від психофізіологічної потреби в рухах; підвищення якості навчального процесу і забезпечення процесу фізичного виховання висококваліфікованими кадрами та сучасними науково-методичними комплексами; удосконалення матеріально-технічного забезпечення навчального процесу тощо [1]. Реалізація цих принципових положень неможлива без урахування ступеня мотивації головних сторін навчального процесу – педагогів та студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найчастіше проблеми розвитку мотивації розглядалися під кутом мотивації праці, тобто “внутрішнього виявлення ставлення до праці; вербальної поведінки, спрямованої на вибір мотивів, для пояснення, обґрунтування реальної трудової поведінки” [2]. Під таким кутом мотиваційні чинники розглядаються в наукових працях українських (Г. В. Дворецька, В. П. Мохнорілов, Д. П. Богиня, О. А. Гришнова та ін.), білоруських (В. Г. Золотогоров), італійських (Дж. Арріго та Дж. Касале), німецьких (В. Герцберг, Ф. Петті, С. Хайшин) та американських (М. Мескон, Т. Альберт, С. Хедоурі) вчених. Не залишили ці питання поза увагою і вчені та науковці міста Луганська (В. М. Гончаров, О. М. Уманський, В. В. Третяченко, С. Й. Радомський, О. В. Додонов та ін.). Окремо в наукових дослідженнях висвітлено питання формування у студентської молоді культури здорового способу життя. У Російській Федерації ці питання висвітлено в наукових працях В. Д. Буштруна, В. А. Маслякової, Б. І. Новикова, С. А. Полієвського та ін.; в

Україні – В. Н. Платонова, Т. Ю. Круневича, а також луганських вчених – Г. Н. Максименко, П. П. Фесечко, Т. Т. Ротерс, О. В. Соловійова, Н. П. Булкіної та ін.

Виділення невіршених частин проблеми. Отже, на наш погляд, на сучасному етапі розвитку вітчизняної науки та освіти закладено достатнє теоретичне підґрунтя для об'єднання окремих наукових напрямів у системі освіти, а саме: розгляд системи фізичного виховання студентської молоді з погляду підвищення рівня мотивації головних дійових осіб цієї системи – педагогів і студентів. На жаль, з такої точки зору формування здорового способу життя студентів не набуло наукового висвітлення.

Мета дослідження – визначити головні мотиваційні чинники, які впливають на професійну діяльність педагогів та активність занять фізичною культурою студентів на сучасному етапі розвитку фізичного виховання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно із затвердженою тематикою наукових досліджень з проблем педагогіки вищої школи на 2007–2008 рр. викладачі кафедри фізичного виховання Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля провели перший етап дослідження щодо формування у студентської молоді культури здорового способу життя.

У процесі дослідження визначено, що мотивація залежить насамперед від самоусвідомлення соціумом свого місця в колективі, виступає як механізм, за допомогою якого формуються нові ідеали, норми, орієнтації, є регулятором поведінки, потреб, інтересів [2].

У позитивному значенні рівень мотивації залежить від матеріальних, моральних та адміністративних умов і зовнішніх та внутрішніх чинників, що впливають на взаємостосунки між членами колективу.

Якщо уявити колектив, в якому формується система фізичного виховання, у вигляді єдиного механізму взаємодії між педагогом та студентами, то можна визначити головні чинники, що знижують рівень мотивації обох сторін – і педагогів, і студентів.

Докорінними загальними чинниками, які безпосередньо загрожують підвищенню рівня мотивації, є:

- недофінансування таких заходів, які визначають розвиток фізичної культури та спорту з бюджетів усіх рівнів (наприклад, у 2004 р. видатки Державного бюджету України на фізкультуру і спорт становили лише 0,4 %), а також недостатні обсяги державних видатків на фінансування освіти й науки (наприклад, у 2005 р. вони встановили лише 0,53 % від ВВП на науку і 4,9 % – на освіту);
- незначна (від 10,0 % до 11,0 %) частка обсягів державних витрат на фізкультурно-оздоровчу роботу в системі освіти та масового спорту (разом) у загальній кількості видатків на спорт [4];
- відсутність пріоритетних програм розвитку масового спорту на рівні регіонів із відповідним їх фінансуванням з місцевих бюджетів [3];
- низька ділова активність чиновників у спорті на рівні регіонів при розробці вищезазначених програм [4].

Визначені загальні чинники, у свою чергу, заважають підвищенню рівня мотивації педагогічних кадрів, що пов'язано з проявом таких демотиваційних педагогічних чинників:

- низька престижність спортивних спеціальностей у ВНЗ порівняно із іншими галузевими групами (так, у Луганській області на початок 2003/2004 н. р. у ВНЗ I–II рівнів акредитації за галузевою групою “фізична культура та спорт” навчався лише 51 студент, що в 254 рази менше порівняно із фахом промислового напрямку, в 119 разів менше порівняно із будівельним напрямом, у 85 разів менше порівняно із економічним, у 61 раз – із охороною здоров'я, у 25 разів – із кінематографічною та у 19 разів менше порівняно із сільським господарством; на 100 поданих заяв до групи “фізична культура та спорт” було прийнято 100 абітурієнтів (тобто конкурс 1:1), на інші напрями освітньої підготовки абітурієнтів було значно більше – охорона здоров'я – 1,43, промисловість і будівництво – 1,37, кінематографія – 1,25, економіка та право – 1,21, сільське господарство – 1,15) [3; 5; 6];
- низький рівень заробітної платні у сфері фізичної культури та спорту, яка у 1,5–2 рази нижча за середню в економіці [3];
- зруйнування спортивної інфраструктури і, як наслідок, скорочення робочих місць у сфері фізичної культури та спорту (так, порівняно із 1990 р. у Луганській області кількість спортивних майданчиків скоротилася в 2,12 раза, лижних баз – 1,5 раза, стрілецьких тирів – у 2,56 раза) [5].

Окрім цього, негативний вплив мають суто мотиваційні чинники. Так, дослідники Харківського інституту бізнесу і менеджменту за допомогою методу Сааті серед інших чинників визначили пасивність окремої частини викладачів у сфері наукової діяльності; формалізм у плануванні роботи, оцінку праці за навантаженням, а не за якістю, що не сприяє створенню стимулів до освоєння прогресивних методик викладання; необхідність пошуку додаткових джерел доходів унаслідок низької заробітної платні у викладачів, які не мають педагогічного стажу, тощо [7]. За результатами дослідження серед працівників ВНЗ, проведеного вченими Кіровоградського національного університету у 2002–2004 рр., серед мотиваційних чинників, які дестимулюють працю викладачів у контексті Болонського процесу, виділено: низький розмір оплати праці викладачів, які не мають педагогічного стажу; неоективність та формалізм системи атестації науково-педагогічних кадрів; відсутність умов для реалізації наукового потенціалу працівників вищої школи; відсутність коштів для видання монографій, навчальних посібників, участі у міжнародних конференціях тощо [8].

На наш погляд, із урахуванням викладеної проблематики за визначених чинників можливо знайти шляхи підвищення рівня мотивації до поліпшення якості фізичного виховання у ВНЗ. Над комплексним розв'язанням цієї проблеми працюють науково-педагогічні кадри кафедри фізичного виховання Східноукраїнського національного університету відповідно до затвердженої тематики наукових досліджень з проблем педагогіки вищої школи на 2007–2008 н. р. Серед основних напрямів цієї роботи можна визначити такі:

- розробка і впровадження методик та програм щодо організації позаурочних форм занять, які за умови їх застосування та періодичного контролю на урочних заняттях матимуть позитивний ефект;
- вдосконалення системи контролю за станом здоров'я та рівнем фізичної підготовки студентів;
- вдосконалення системи організації роботи із підвищення престижності фізичної культури та спорту серед студентів (пропаганда здорового способу життя, проведення спортивних змагань, організація позаурочної роботи серед студентів тощо).

Але, на наш погляд, та робота, яку сьогодні проводять викладачі ВНЗ для зміцнення фізичної, психологічної та моральної підготовки студентів, може бути більш ефективною за умови усунення негативного впливу розглянутих демотиваційних чинників за безпосередньою підтримкою держави у таких напрямках:

- збільшення видатків бюджетів усіх рівнів на розвиток фізичної культури та спорту;
- активізація діяльності державних чиновників у сфері фізичної культури і спорту при розробці та затвердженні державних програм та, особливо, видатків для їх реалізації;
- збільшення кількості урочних занять з фізичної культури у ВНЗ як мінімум до 6 годин на тиждень;
- забезпечення виконання ст. 61 та 57 Закону України “Про освіту”, які передбачають, відповідно, виділення не менше 10 % національного доходу на фінансування державних заходів освіти та встановлення розміру середніх ставок науково-педагогічних працівників на рівні подвійної заробітної плати у промисловості;
- удосконалення політики рекламної діяльності в Україні і перехід від реклами тютюнових та алкогольних виробів в інформаційному просторі до реклами засобів, які підвищують імідж здорового способу життя та спорту.

Висновки. Головними мотиваційними чинниками, які впливають на професійну діяльність педагогів та активність занять фізичною культурою студентами і суттєво знижують їх, є: недофінансування галузі фізичної культури, відсутність програм розвитку фізичної культури та спорту на рівні регіонів, низька ділова активність чиновників спорту, низький рівень заробітної платні у сфері фізичної культури і спорту та зруйнування спортивної інфраструктури.

Отже, під впливом визначених мотиваційних чинників видається ускладненим підвищення рівня мотивації студентів до поліпшення фізичного і морального стану, вдосконалення фізичної та психологічної підготовки до активного життя і професійної діяльності.

Література

1. Додонова О. А., Григор'єва В. О., Ромашова Т. М. Методичні підходи щодо організації урочних та позаурочних форм занять з легкої атлетики зі студентами // Сб. матеріалів IV регион. науч.-практ. конф. “Олимпизм и молодая спортивная наука Украины” / Под ред. Н. П. Булкиной.– Луганск: ЛНПУ им. Т. Шевченко, 2006.– С. 184–188.

2. Додонова Е. А., Ромашова Т. Н., Григорьева В. А. О необходимости увеличения бюджетных ассигнований на физическую культуру и спорт при разработке общегосударственных и региональных программ / Сб. материалов Всеукр. науч.-практ. конф. "Олимпийский спорт и культура здоровья". – Луганск, 2004. – С. 121–126.
3. Луганська область у цифрах у 2005 році: Стат. вид. – Луганськ, 2004. – С. 136.
4. Пустова В. В. Щодо мотивації праці науково-педагогічних працівників // Формування ринкової економіки: Зб. наук. пр. – Спец. вип. до 100-річчя КНЕУ. – К.: КНЕУ, 2005. – С. 235–238.
5. Освіта і наука в проекті бюджету – 2005 // Освіта України. – 2004. – № 75–76. – С. 3.
6. Скібіцька О. В. Проблеми стимулювання праці викладачів у контексті Болонського процесу // Формування ринкової економіки: Зб. наук. пр. – Спец. вип. до 100-річчя КНЕУ. – К.: КНЕУ, 2005. – С. 314–319.
7. Статистичний щорічник Луганської області за 2002 рік. – Луганськ, 2003. – С. 499.
8. Сто термінів і понять соціально-трудової сфери // Енцикл. слов. – Луганськ: ДУНДУ соціально-трудових відносин Мінпраці України, 2005. – 220 с.
9. Цільова комплексна Програма "Фізичне виховання – здоров'я нації" / Затверджено Указом Президента України від 1 вересня 1998 р. № 963/98.

Анотації

У статті визначаються головні чинники, які впливають на рівень мотивації педагогів та студентів у системі фізичного виховання. За результатами дослідження визначаються шляхи підвищення рівня мотивації до поліпшення якості фізичного виховання у ВНЗ.

Ключові слова: мотивація, навчальний процес, чинники, умови.

В статье определяются главные факторы, влияющие на уровень мотивации педагогов и студентов в системе физического воспитания. По результатам исследования определяются пути повышения уровня мотивации к улучшению качества физического воспитания в вузах.

Ключевые слова: мотивация, учебный процесс, факторы, условия.

The main factors that have an influence on the level of motivation of teachers and students in the system of physical education are determined in the article. The ways of increasing of motivation level to the improvement of quality of physical education in Academy are determined as the results of the research.

Key words: motivation, educational process, factors, conditions.